

7981

GALERIA DE OBRES VALENCIANES

L' OMBRA DEL MAL

COMEDIA VALENSIANA

ORICHINAL DÉ

ALFREDO SENDIN GALIANA

53

::: 40 séntims :::

EDITORIAL «ARTE Y LETRAS»
AVENIDA DE VICTORIA EUGENIA, LETRA V
VALENCIA

8

::: ::: OBRAS PUBLICADAS ::: :::

- Núm. 1 Carabasa m'han donát... - De José M. Juan García
• 2 El Millor Castfc. - De Enrique Beltrán.
• 3 El dolor de ter bé. - De J. Peris Celda.
• 4 La Menga. - De J. Soler Peris.
• 5 ¡Aixina debíen ser totes!... - De José M.ª Garrido
• 6 De Fill a Fill. - De Manuel Navarrete.
• 7 Fallo a blanques. - De José M.ª Juan García.
• 8 Tèrra Fangósa. - De Paco Barchino.
• 9 Mal instint. - De José M.ª Mateu.
• 10 ¿Y dihuen qu' el peix es car? - De Visent Montesino.
• 11 El tenorio del carrer. - De Eduardo Buil.
• 12 El marit de la machor y el noyio de la menuda. - De José M.ª Juan García y J. Ferrer Vercher.
• 13 Picardíes d' estudiant - De Visent Luis Puchol.
• 14 ¡Ya soc pare, ya soc pare! - De Pepe Angeles.
• 15 Les festes d' un poblet o la filla del clavari - De Salvador Soler Lluch.
• 16 La Festa de la Flor - De Felipe Meliá.
• 17 Les dos chermanes. - De Eduardo Buil
• 18 ¡Ya no sóna la guitarra! - De Felipe Meliá.
• 19 Els quatre séros - De Pepe Serred Mestre.
• 20 El llenguache del tabaco y ¡Eixós Caseros!... - De Felipe Meliá.
• 21 Hiá que tindre carácter. - De M. Haro López.
• 22 Al treballaor, faena , De Pepe Angeles.
• 23 Els fills dels vells. - De Felipe Meliá.
• 24 De sacristá a torero. - De Leopoldo G. Blat y Vicente Broseta Rosell.
• 25 ¡Pobres flors! - De Arturo Casinos
• 26 En el pecat va la penitensia. - De Francisco Mínguez.
• 27 Rosa de Valencia. - De Eduardo Buil y Chusep Jover Navarro.
• 28 Més allá de la lley. - De J. Peris Celda.
• 29 ¡Ara erès mare! - De Arturo Casinos
• 30 Dos secrets en dos femelles. - De Francisco Palanca y Roca.
• 31 Un sastre de... carreró - De Antonio Virosque.
• 32 Mariano, toca... ¡Mec! Toca... ¡mec! - De Ramón y José Morell. - Música de Miguel Asensi.
• 33 ¡Polvos venenosos! - De Francisco Pierrá y Luis Candela-Versió valensiana de José M.ª Garrido

Alfredo Sendín Galiana

L' OMBRA DEL MAL

Comedia sentimental en un acte y en vers.

Estrená en gran éxit en el Salón Novedades,
de Valensia, el día 16 de Chufi de 1926.

IMPRENTA

Editorial "ARTE Y LETRAS" Avenida Victoria Eugenia, letra V. - VALENCIA

TELÉFONO 679

DEDICATORIA:

A mons pares, en tota satisfacció y alegría,
per el desagravi que suposa esta dedicatoria
que borra aquells mals ratos qu' els fiu pasar
cuan volíen que yo fora un gran matemátic y
no sabíen que, sols de mirar els llocs de l'
Aritmética y de l' Alchebra, me posaba mal.
¡Casi res me demanabeu! Per allo y per son
gran cariño, els fa de tot cor esta ofrena,
son fill,

ALFREDO

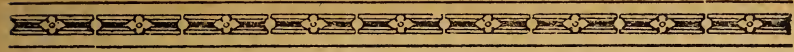
ES PROPIETAT

Ningú podrá reproduirla ni representarla sense autorisació del autor.
«La Sociedad de Autores Españoles», es la encarregá de consedir o
negar el permis pera representarla y cobrar els drets.

Queda fet el depósit que la lley mana.

REPARTO

PERSONACHES

ACTORS

CARMELETA.	ENRIQUETA DELÁS
TÍA ROSA	PURA MILLET
RAMONET.	VICENTE BROSETA
TÍO EIXEROP	MANUEL HARO
ALFICOS	ENRIQUE ANDREU
DON CHESÚS	JOSÉ MARTÍ
MANETES.	JOSÉ CABRERA
MIQUELO.	ANTONIO LLORÉNS

CHENT DE L' HORTA Y AMICS DE LA CASA

L' ACSIÓ EN TERME DE LA RIBERA
ÉPOCA ACTUAL
DRETA Y ESQUERRA LES DEL ACTOR

- ROSA ¿Y, entonses, per qué no escriú?
 ¿Per qué no apleguen les cartes?
 ¿Per qué tremòle, angustiosa,
 com presumint algo grave?
 No m' engañes, filla mehua;
 cóntaliu tot a la mare,
 que un dolor sobre un dolor
 es fer més sanc en les llagues
 de esta pena, que la vida
 poquet a pòc va secantme.
- CARME. Señora mare, no plòre.
- ROSA ¿Plorar?... ¡No me queden llágrimes!
 (Pausa.)
 ¿Y tú creus que tornarà?
- CARME. Sí que tornarà; descanse.
- ROSA ¿Ya es la nit?
- CARME. Encara no,
 pues el sòl, aváns de anarsen,
 fent carases, orgullós,
 pinta de ròch tots els abres.
- ROSA A estes hòres, atres díes,
 cuan no mos faltá la pau,
 cuan la casa era un paláu
 de festes y d' alegríes,
 tú eixíes hasta el ribás
 a esperar al chermanet,
 que te portaba del brás,
 chuant igual que un chiquet.
 ¿T' anrecòrdes, Carmeleta?
- CARME. Yo era entonses tan chiqueta,
 que, per llecha y diablesa,
 Ramonet me tragué un môt,
 y me día «La Prinsesa
 Romántica del Cañòt».
- ROSA ¡Qué humor tenía el meu chic!
- CARME. Encara el té, que no 's pèrt.
- ROSA Sent pobret era molt ric,
 pues mostraba el còr aubèrt
 per a grans y chicotéts.
- CARME. Y un' atra còsa tenía...

- ROSA La noblea en els seus fets.
- CARME. ¡Y algo més!
- ROSA ¡Molta alegría!
 Pero el pòbre no sap que sa mare,
 de tant de plorarli,
 está sega y arrastra la vida
 com el Cristo puchant el Calvari.
 Fill meu, ¡quina pena!
 ¡Més val no contarliu!
 ¿No hu sap, Carmeleta?
- CARME. No hu sabrá hasta l' instant nesesari.
- ROSA ¡Quín moment més amarc se li espera!
 ¡Que trist y qué tráchie!
 Cuan aplegue radiant a la casa
 y els meus ulls impávits
 no puguen mirarlo,
 ni puga enviarli
 en la llum tremolosa que tenen
 el sant bes que vullguera donarli.
- CARME. Tinga fe en el Señor, mare mehua.
- ROSA D' ell espere el prèmit.
 Acompañam, chiqueta, al estudi,
 qu' en la pau vulle pasar el rosari.
- CARME. Del meu brás, despayet, molt despay,
 que yo, mare, he naixcut p' achudarli.
- ROSA Es que Deu ha plantat una ròsa
 en tots els calvaris. (Mutis les dos.

En la guitarra baix lo brás y en el inseparable goset,
 apareix ALFICOS, un vellet que vaga de festa en
 festa y roda de porta en porta, diguent charraes y
 coples qu' el feren popular.

ALFICOS ¡Ave María!
 Ya está así l' hòme del atre día;
 ya está así l' hòme que pòrta el gos.
 Ningú contesta... ningú reclama.
 ¿Que no 'stá l' ama?

CARMELETA eixint.

- CARME. Hola, Alficòs.
ALFICOS. Hola, chiqueta, capoll de ròsa,
vara de nardo tendre y florit.
- CARME. Calle, bòn hòme, que cuan se pósa,
no hiá en la tèrra ser més cumplit.
- ALFICOS. Tot te hu mereixes; per a tú es pòc;
si yo no fora tan carcamal
y me quedara en lo pit més fòc...
- CARME. ¿Me parlaría, quisá, en rubor?
ALFICOS. No te podría hablar igual.
- CARME. ¡Qué be demòstra qu' es versaor!
¿Y de ahón venía, si no es pecat?
- ALFICOS. Pues veníem de versar,
que huí estiguérem de festa.
- CARME. ¿A sòles?... ¿O es que va estar?...
- ALFICOS. En el meu chicon y en ésta.
(Per la guitarra.)
- CARME. ¿Pero es que vosté té un fill?
ALFICOS. ¿Y es que no 'l veus, tan propet?
- CARME. ¿Ahón está?
- ALFICOS. Chica, el goset.
¿No veus qu' es el meu espill?
Yo soc son pare adoptíu
desde que una matiná
sa mare li feu pasá
y el deixá debaix lo ríu.
Y em paregué una herechía,
vórelo tan chicotet
demanant l' ama de cría,
mòrt de fam y mòrt de fret,
que mich plorant l' agarrí,
com si fora la comare,
y amagantmelo el besí
mentres día:—Ya tens mare,—
y el goset digué que sí,
restregantse, cariños.
- CARME. Això es un rasgus presiós.

- ALFICOS Presiós es ell; míralo.
Cristo, Señor, moltes gracias,
perqu' en esta criatura
yo posí tots els afectes,
pues ya que no pare y mare,
tinc el goset que me lladre.
- CARME. Sí qu' el vòl, tío Alficós.
- ALFICOS Pero, dòna, es el meu áncHEL;
si es l' únic orgull que tinc;
si es més educat que un-flare;
si me demana permís
hasta cuan té que rascarse;
si té fam y se l' aguanta,
y ne pasa més que un lladre...
Pascualet, ¡bonico meu!,
déixam que te bese el pare.
- CARME. ¿Pero també el batechá?
- ALFICOS Com a mon tío l' alcalde.
- CARME. ¿Y la vida els trata be?
- ALFICOS Mos pega masa trompaes;
pero mosatros, contents,
pensem que asô tot son chances,
y els que se menchen els hósos,
después mencharán tallaes.
Pascualet, ¿y tú qué díus?
- CARME. Deixe el chiquet que descanse.
- ALFICOS Per mí ya está; a un atra còsa;
yo he vingut...
- CARME. Esperes un pòc; aguardes
que li trauré lo que tròbe.
- ALFICOS Chiqueta, déixam que parle;
encara no he demanat
¿y tu ya vòls despacharme?
- CARME. Com vosté es tan vergoñós...
- ALFICOS Això son pòques vegaes.
Pues, vorás; yo te diré
d' esta visita l' obchecte.
Yo sé que hiá en lo terme qui se pensa
ser el amo y señor de la comarca,

y. vòl fer y desfer al seu capricho,
y ahon ell alsa la veu, tot el mon calla.
Yo sé, perque l' aseche entre les
(ombres,
la mala fe que sempre l' acompanya,
pues en cónter de còr té un tròs de
(pedra;

y sa llengua ferix com una llansa.
Yo sé qu' eixe tirano te rodecha
com els llops, aulorant la carn humana
y, sínic, ve oferinte una promesa,
que sòls te portaría la desgrasia.
Pues, Carmeleta, bé; tú eres honrá;
com la lleona sè defé en la sarpa,
així en els teus despresis y el teu òdi
defens la honra de la pòbra casa.

CARME. Veritat, si señor; es veritat;
això es l'únic que tinc; pobreta y casta.
ALFICOS Yo hu se tot. Pascualet
també hu sap tot, y, com son pare,
(calla;

pues eixa fiera, com en tú es inútil
que puga propasarse de la ralla,
descarrega, furiós, sobre ton pare
la rabia que l' aufega,
y vòl llevarli el pa qu' en tanta an-
(gustia,
en la suor y en lo treball se guaña.

CARME. Si el pòbre chermá meu torna algún
(día,
voríem del valent lo que quedaba;
lo qu' es que, prisioner quedá del
(mòro,

¡y a saber quína mòrt se li prepara!
ALFICOS Carmeleta, no plòres, que soc vell,
pero encara sostinc una navaixa.

CARME. Gracias, tío Alficòs; que Deu no vull-
(ga.

ALFICOS ¿Y tú no saps qué ha fet eixe cavalla?

CARME. De tot el crec capás; es un mal hóme,
y tot lo mal qu'em diga no m'estraña.

- ALFICOS   Pues, vorás; li ha dit al amo
 qu' en la tèrra tot son faltes;
 que ton pare, ya vellet,
 vòl y no pòt treballarles;
 que no dona rendiment,
 qu' está sempre en les tabèrnes;
 que a ell no l' obedix; que tú...
- CARME.   ¿Que yo?...
- ALFICOS   Això, déixam que m' hu trague.
- CARME.   ¿Y cóm s' ha enterat vosté?
- ALFICOS   El ví fa parlar debaes,
 y, borracho, en la tabèrna,
 li hu contaba hasta a les taules.
- CARME.   ¿Y qué més digué?
- ALFICOS   Digué,
 qu' el amo vindrá a enterarse
 esta vesprá casi sèrt,
 y aváns, ell vindrá a pregarte,
 y si te negues, entonses
 no hiá ningú que te salve,
 y vos tirará al carrer.
- CARME.   ¡Sí qu' es de ser un infame!
 ¿Y qué será de mosatros?
 ¿Y qué será de mons pares?
 ¡Señor, Señor, ampareume!
 ¡Siga lo qu' el sèl mos mane!
- ALFICOS   Yo m' en vach; pero no llunt,
 per si acás no me separe,
 que me fíe menos d' ell
 que d' un animal salvache.
 Pascualet, afile els dens,
 y tú, les ungles ben llargues. (Mutis.)
- CARME.   ¡Qué dolor de vida; qué pesá es la creu
 que me dona Deu
 per a el meu patir!
- ¡Que no 'm falten fòrses ni fe en els consells!
 ¡Que no 'm falte l' ombra dels meus pòbres vells,
 que si ells me faltaren, vullguera morir!...

Diguent CARMELETA les últimes paraules d' esta murmurasió, entra en essena MANETES, encarregat de les terres, que, jactansiós, al acabar, li pregunta:

- MANETES   ¿Fas orasió, Carmeleta?
- CARME.   Fach lo que vullc. ¿Qué te pasa?
- MANETES   Res dòna; venía a vóret.
- CARME.   Estás de més en lá casa.
- MANETES   ¿Es que t' olvides qui soc?
- CARME.   Si vòls que te siga franca,
per a mí eres més fatídic
que una troná. Conque, acaba.
- MANETES   Pronte acabe. Tú ya saps
a lo que vinc.
- CARME.   A una infamia;
a tacar en ton desich
la honradés d' esta barraca;
a portar dòl en el dòl,
y més pena en la desgrasia
de faltar una ma d' hòme
que la llengua t' arrancara.
Soc honrá; soc molt honrá;
això es herènsia de casta,
y com hu pòrte en la sanc,
honrá soc en tota l' ánima.
Conque ya saps el camí.
- MANETES   Carmeleta..., te tinc llástima;
es l' últim prec que te fas;
pensau be y serena parla.
- CARME.   ¿Pensaro? ¿Es que te creus
que la misèria m' espanta?
Manetes, fes lo que vullgues,
fes tot el mal que te plaixca;
tú eres el encarregat,
y el amo creu ta paraula;
tíramos; ròbam el pá;
clava ben fonda la llansa;
captarem, patirem fam,
tot..., ¡manco baixar la cara!

MANETES ¡La baixarás!

CARME. Mòrta, encara
podria mirar al Sèl.

MANETES ¿Y viva qué dius?

CARME. Aparta;
més valdría que pensares
que tens un fill mal en casa.

MANETES Pero sòls te vullc a tú;
en un desich que me mata;
es una flama d' amor
qu' els meus sentiments abraza;
te vullc y te òdie; te mire
y me golpecha la rabia,
pensant qu' encá no eres mehua
cuan més salvache es el ansia;
soc com un lleó que té
sobre sa presa la garra,
y la desfá entre sons brasos,
com yo a tú te desfas ara.

(Frenetic, exasperat, cau sobre CARMELETA, que
sòls pot dir:

CARME. ¡Mare mehua!

ROSA (Dins). ¡Carmeleta!
Filla del còr, ¿qué te pasa?

ALFICOS ve corrent al sentir el crit de CARMELETA, y, amenant en la guitarra a MANETES, se interposa entr' els dos.

ALFICOS ¡Mal hòme! ¡Fuch, bandoler,
que te trenque la guitarra
en lo cap si a esta paloma
t' atrevixes a tocarla!

Tota sobresaltá, ix a tentes hasta la porta la tía ROSA; al vórela CARMELETA, corre a sons brasos.

ROSA ¿Per qué plòres, filla mehua?

CARME. Per res, mareta del ànima.
 ALFICOS A MANETES).
 ¿T' en vas o té sòlte el gos?
 MANETES ¡Vach a cumplir la vengansa!
 (Mutis ràpit.)
 ROSA Es Manetes, ¿veritat?
 CARME. Ell es el que avàns parlaba.
 ROSA ¿Y qué t' ha fet eixe bruto?
 CARME. Com sempre, buscant la chansa.
 ROSA No m' engañes; ya me hu pense.
 ¡Ay, si el teu chermá tornara!
 CARME. Que torne, que torne pronte,
 porque el Sèl mos desampara.
 ROSA Anem a posarli al Cristo
 un siri nòu y una llàgrima.
 CARME. Anem. Alficós..., esperes;
 per ma mare, ¡no s' en vacha!
 ALFICOS Yo em quede así, Carmeleta;
 déixam al chic baix la taula.
 (Al fer les dones mutis, li entrega a la chica el gos.
 Com van les còses, diría
 que asò acabarà en trachèdia.

Arrastrant la pena de sa pobra vida, el TÍO EIXE-
 ROP, arrugat y sarmentós; ve del treball.

EIXEROP ¡Hola, Alficòs, bòn amic!
 ALFICOS Tío Eixeròp, qué alegría
 me corre per el melic
 al vórelò tan templat.
 EIXEROP Això fon en algún día,
 pero huí tot s' ha acabat;
 huí no tinc més que tristéa,
 huí no tinc més que pesar;
 el dolor de la pobra
 y un fill qu' em falta en la llar.
 ALFICOS Pues pasènsia y esperar,
 que no 's tan mal el Señor
 ni el sèl tan desagrait
 per a que no haixquen oít
 la veu santa del dolor.

EIXEROP No hu sé; mes lo que m' atèrra
es que no pòden mons brasos
dibuixar, viríls, els trasos
de l' aixa sobre la tèrra.
Tot hu he perdut; el fill bò,
l' orgull que posí en la vega,
la dòna, que quedá sega
de plorar y d' emosió;
y com la desgrasia aplega
buscantme al últim racó,
Manetes, l' encarregat,
el pa me ròba y me tira,
¡pues p' al amo una mentira
val més qu' el meu nòm honrat!

Ix CARMELETA en un barral de ví.

CARME. ¡Hola, pare!

EIXEROP ¡Hola, chiqueta!

CARME. Refresque el pap, Alficós.

ALFICOS ¿Es aigua negra fresqueta?

CARME. Es que li prepare el mòs.

EIXEROP Carmeleta, ¿qué te pasa?
Pareix qu' estigues plorosa.
¿Ha ocurrit algo en la casa,
que tens la veu tremolosa?

CARME. Res, pare; res ha pasat.

EIXEROP Tú qu' eres hòme de be
y sabrás lo qu' ella té,
còntameu, per caritat.

ALFICOS Per caritat, no; ¡per lley!

EIXEROP Pues dismeu en claritat.

ALFICOS Com si me hu manara el rey.
Sobr' esta casa chicoteta y blanca,
una óvila rondecha, despechá;
esperaba encontrar la pòrta franca
y la trobá tancá.

Eixa óvila es Manetes, el tiránic,
el sínic, el farsant y el opresor,
qu' en la sehua intensió despèrta el
(pánic,
y ahon ell pòsa la ma, creix el dolor.
Pensaba que amparant una pobrea
y aprofitant les llágrimes d' un dòl,
podría esclavisar sinse noblea
a esta chòya bonica com el sòl.
Y cuan digna y honrá tancá l' oít
per a la veu infame que parlá,
orgullós y ferit
descarregá sa furia en un ansiá.
Huí no sé qué pasá; cuan apleguí
corrent per el camí
perque a la chica la sentí cridar,
tan sego estava yo mirantlo a ell,
que sixquera pensí que soc un vell,
pues loco de furiós, vullguí matar.

EIXEROP
CARME.

¿Y t' ha aplegat a fer?...
No va aplegar,
y no habera pogut, que si ell es fòrt,
per a robarme a mí lo qu' es tant teu,
en les ungles y a mòsos l' habera mòrt,
y encara posaría damunt el pèu.

EIXEROP

Aixina, filla mehua, te vòl ton pare;
com les dònes de l' hòrta; com les dò-
(nes de be:

aixina fon ta mare,
y aixina vulle que sigues tú també.
Y a eixe mal hóme, qu' es guarde
de qu' el tròbe cara a cara,
que si em tremòlen les mans
y tinc encorvá la espala,
en l' estudi l' ascopeta
plena de pols la tinc ara;
pero al que vullga furtarme
l' únic tesor de ma casa,
la escopeta dels agüelos,
cuan apunta al còr, ¡no falla!

CARME. Si es per Manetes, ¡ay, pare!,
llástima de tir que gasta.

ALFICOS Tío Eixeròp, yo vullguera
que vosté em fera una grasia:
cuan Manetes s' en aná,
va dir en la veu molt agra
que tornaría al moment
per a cumplir sa vengansa;
de mòdo que cuan se vengue
vosté me deixa a mí el arma,
que yo ya sabré donarli...

EIXEROP Això sí que no, ¡repalla!
¿Qué nesesitat tens tú
d' anar a la càrsel? Parla.

ALFICOS Com nesesitat, ninguna;
pero millor es que vacha
un hòme com yo, que, al fí,
ha de ser manco desgrasia,
que vacha vosté que té,
persones a qui fa falta.
Yo no; no tinc a ningú;
un goset y una guitarra,
dir còples de pòrta en pòrta
y anar de gòt y parranda.
Me chite ben a soletes;
no tinc criaeta, ni ama;
ni qui em planche els calsonsillos,
ni qui me llave la cara;
no soc útil a ningú;
no tinc amor ni més casa
qu' esta gran casa del Sèl
que té la teulá tan alta.
Ni fills, ni dòna; ni un bes
d' un chiquet que me besara,
sentat en els meus chenolls,
punchantse en la mehua cara.
La mehua vida es alegre,
dihuen tots, perqu' els fas grasia;
alegre..., alegre per fòra,
¡que per dins es ben amarga!

CARME.   ¿Per qué no 's casa vosté?
ALFICOS   Chiqueta, no 'm pòses trist,
                  no me hu nomenes y calla.
                  Les dònesh... ¿Cóm sou les dònesh?...
                  Una em va dur la desgrasia,
                  y desde entonsesh, chiqueta,
                  ne 'n taste menos que l' aigua.

CARME.   ¿Y tan gran fon el motíu?
ALFICOS   Pues més gran qu' esta barraca;
                  te hu contaré y me dirás
                  si tinc motíus per a odiarla.
                  Yo tenía en el meu pòble,
                  —y el meu poblet es Favara—,
                  una novia; bõna chica,
                  encá que no era molt guapa,
                  perque díen que tenía
                  un pòc de chepa en la espala;
                  els ulls algo pitañosos;
                  rataeta un pòc de cara;
                  les mans en pruñons; els dits,
                  igual que una botifarrah...;
                  uns cuants defectesh que yo,
                  apenes si reparaba,
                  perque un hòme enamorat
                  es més animal qu' un aca.

CARME.   Algo bõ li trobaría
                  cuan en això no 's fijaba.

ALFICOS   Li trobí qu' en eixesh còses,
                  pues ningú me la furtaba;
                  pero, che, m' equivoquí
                  y ascomensá pa mí el drama.
                  El escolá de la iglesia,
                  un chic més gos que una márfega,
                  me demaná per favor
                  que per la vesprá achudara
                  a granar, a apagar siris
                  y a voltechar la campana,
                  mentres ell, fentse el panollo,
                  treballant a mí em deixaba,
EIXEROP   Che, quína acsió més indigna.

ALFICOS Lo indigne escomensa ara.
Una vesprá no vach tindre
més ganas de fer el ansa,
y en conte d' anar a misa,
molt content m' en vach a casa
de la novia, y ¡Santo Cristo!,
alló fon una trachèdia;
mire per una finestra
y vech lo que no 'm pensaba.
Ella y ell, el escolá;
no sé entr' els dos que pasaba,
qu' ell li día, molt melós:
— ¡Qué bonitas lligacamas!
— Son regalo de ese imbésil
que voltecha las campanas.—
Sinse voler me palpí
la front per si me brotaba
algún perchero tan chove,
y entrí dispòst a matarla;
pero, redell, entre els dos
em pegaren tan gran tana,
que de tans boñs, el meu cap
pareixía un camp de dacsá.
Tú vorás si tinc motíus
y molt grans per a olvidarla;
tú me dirás, Carmeleta,
si fon o no fon desgrasia.

CARME. Alficós, no 's desespere,
deixe el seu pesar a banda;
com si yo fora una filla
que vosté huí se trobara,
déixem que li done un bes. (El besa.

ALFICOS ¿Un bes?

¡No 't puc pagar més qu' en l' ánima!

EIXEROP Y yo un abrás d' hòme a hòme,
que de cór a cór s' escapa. (L' abraza.

ROSA Dins). ¡Carmeleta!

CARME. Señora mare, ¿qué mana?

(Mutis.

ALFICOS Es una chòya éixa filla.

EIXEROP Sinse preu per a comprarla.

Don CHESUS, l' amo, un home bo pero d' una rectitut molt gran, aplega acompanyat de MANETES.

MANETES Don Chesús, así el tenim.

D. CHESUS Ya 'l vech, ya 'l vech cóm descansa.

EIXEROP No fa un instant que apleguí del camp y no h' entrat en casa, parlant así en el amic.

MANETES El hòme més gos d' España.

ALFICOS Ves en cuidao de faltar, qu' en tú no gaste paraula perque no te la mereixes y hu tinc a menos gastarla.

MANETES Pues fes la del fum y ahueca en la guitarra a atra banda que así sobren moltes llengües.

ALFICOS La tehua la tens ben llarga. M' en vach perque vullc. ¿M' entens? Per respècte al que así mana.

Manetes, sòles t' el deixe; desfeslo en la tehua sarpa, que ya se vorem después.

MANETES ¡Hòme, vesten y treballa!

Me fa grasia este parásit.

ALFICOS No t' olvides l' amensa. Adéu, caballers... Adéu. (Mutis.)

MANETES ¡Qué bò es menchar de baldraga!

D. CHESUS Vosté, tío Eixeròp, ya 's pòt pensar l' asunt que mos fa vindre hasta esta (casa.)

EIXEROP Señor amo, no heu puc adivinar.

MANETES Motíus té de saber tot lo que pasa.

D. CHESUS Es penós, molt penós, pegar un pas com este que mosatros peguem ara, trencant ya d' un afècte el noble llas y fent que un hòme bò baixe la cara.

EIXEROP ¿Baixarla yo?... ¿Per qué?... ¡Yo no (robí!

Yo soc un hòme honrat, molt, don (Chesús

a qui, cruel, voltecha son destí
com l'aire en l'era voltechá al pallús.

D. CHESUS No 's pròu diro, Eixerop; això no 's
(pròu,

perque tot el que t'ou
pòt o no, creure lo que a mí me díus.

EIXEROP ¡Hu chure per la honra dels meus vius!

D. CHESUS Deixem els churaments en un costat
y anem a les rahóns;
yo sé, perque m'ha dit l'encarregat
en moltes ocasions,
el pòc profit qu' es trau al teu treball
el descuido tan gran que a tot li tens.
No mires per el amo, ni sons bens,
ni cuides tan sixquera del caball.
Tens la tèrra olvidá; de la cullita
que dona escasament el teu planter,
apenes s'aprofita
lo que apenes servix per a el femer.
Manetes me hu digué; yo no 'l creguí,
y huí que aplegue así,
es còsa que me hu crec perque se veu.
Si eres hòme de be; si creus en Deu,
¿qué queixa tens en mí?

EIXEROP ¿Yo de vosté?... Ninguna.
Sehua es ma vida y seus son els meus
(brasos;
sehua es ma casa; sehua ma fortuna;
sehua es l'aigua que va per els riba-
(sos
Si tot lo que yo tinc vosté me hu dona.
¿qué queixa puc donar?

MANETES Tires en fona,
y cuan parles així, me fas plorar.

EIXEROP ¡Eres més mal qu' el granís!

MANETES ¡Es presís
servir al amo qu' em paga!

EIXEROP Y fer més fonda la llaga
y fer pichor el castic.

D. CHESUS No 't defengues, Eixeròp;
tonto no soc desde luego,
perque miranto de pròp,
negar... es dir qu' estic sego.
Huí tú ya no eres aquell
fiel criat, gran servidor,
que guiat del bòn consell,
posaba còr y servell
per a ser un llauraor.
Huí no tens orgull, ni fe
ní en la creu de la barraca,
ni te preocupa que
estiga llustrosa y be
la pell bonica del aca.
Huí no adornes per a mí
en rams de rica floresta
la senda que du al camí,
ni et pòses el chopetí
com en els díes de festa.
Ya no eres aquell, ya no;
no vòls que te tinga estima,
y apartant la compasió,
vinc a posarli fí a asò,
fent, lo que més me llastima.

EIXEROP

Ve... a tirarme del lloguer,
a fer més gran la ferida,
a deixarme en lo carrer,
ara que ya no puc fer
més que llevarme la vida.
Vullgué en mí la mala sòrt
trencar la felisitat,
y com la nau sinse pòrt,
en vida me sentí mòrt
cuan el chic caigué soldat.
Sinse ell, la casa se cau
falta de fòrsa y rahó:
perque mon fill fon la clau
del amor y de la pau
que había en este racó.
En el mòro prisoner
ya no sabérem res d' ell,

y al faltarme el seu voler,
vach quedar sinse poder
ser atra còsa que un vell.

D. CHESUS Aixó me feu esperar
y retindre este moment;
pero huí vinc a tallar,
desoínt el teu pesar
la fibra del sentiment.
Saps que per això esperí;
el chic torna y may aplega;
dinés no 'n venen d' así,
y la mehua bolsa al fí
de tant de gasto renega.
Ademés, segóns he oít,
Carmeleta es molt bonica
y em pense qu' es farà rica
si fora sèrt lo que han dit.

MANETES Don Chesús, la veritat.

EIXEROP ¿De ma filla?... ¿Qué han parlat?

D. CHESUS Te hu dic y me dona pena
fer machor el teu patir,
pero no puc consentir
lo que d' ella se nomena.

EIXEROP D' ella ningú pòt dir res.
Es pura com l' asahar.

D. CHESUS Aixó no hu diu el cantar;
la còpla diu algo més.
Y parlant així la chent,
el meu nòm de caballer
reclama que, intransichent,
vos pose en mich del carrer.

EIXEROP Sí que m' en vach; molt apresada,
pero en la cara molt alta.
Manetes, en l' atra galta
¡pòsam la má que tant pesa!
Don Chesús, m' en vach corrent;
no vulle tacar son favor;
si vosté creu a la chent,
yo crec en lo meu honor.

(Cridant.

¡Ròsa!... ¡Carmeleta!... ¡Ixíu!

MANETES   ;Cóm t' han tocat en lo víu!
EIXEROP   ;Calla, qu' eres un dolor!

Apresuraes, ixen CARMELETA y la tía ROSA
de la casa.

CARME.   Que, com sa mare, no aserta acompendre lo que pasa).
              ;Señor amo!

ROSA   ;Qué ocurrix?

D. CHESUS   Ell vos hu dirá millor.

EIXEROP   Abrasant carinós, a les dònes).
              ;Tròsos de la mehua vida;
              anemsen d' esta tèrra malaída,
              anemsen per a sempre de la llar!
              Deixem a sòles la caseta blanca,
              perque d' ella a la fòrsa mos arranca
              la serp que mos feu plorar!...
              Deixem la vega florida,
              y en el ánima ferida
              y en lo pòbre còr desfet,
              al mon alsem nòstres máns,
              pues no faltarán chermáns
              que apagarán nòstra set.
              Tot hu deixe; no vulle res;
              tot m' estorba; tot fa pes;
              hasta el còr me pesa masa
              y crec que m' empòrte en ell,
              com si fora un tròs de pell,
              tot lo que guarda la casa.
              L' estudi ple dels retratos
              antics dels nòstres machors,
              ahon tú, Ròsa, als teus dolors
              resant olvides a ratos.
              Ahon en la cómoda vella
              encara tens l' aderés
              qu' et regalí sent donsell,
              ahon te doní el primer bes;
              ahon yo posí dos espills
              per a que be te mirares;

ahon naixqueren nòstres fills
y ahon moriren nòstres pares.
Anemsen, tròsos de vida
d' esta vega malaída,
que treballí pam a pam,
pues la calumnia m' atèrra,
y aváns què pa brut de tèrra,
¡preferixc morir de fam! (Pausa
Anéu eixint, Carmeleta;
vach a besar al rosí
y a posarli una garbeta.

Cuan les dones, plorant, van a eixir, apareix
ALFICOS, pres d' una gran achitació.

ALFICOS ¡Tío Eixerôp, alto ahí!
No me tòca el còs la ròba,
pues he vingut com el vent.

EIXEROP ¿Quín atra desgrasia nòva?

ALFICOS ¿Desgrasia?... Escolte un moment.
(Dins s' ohuen aclamasións y vitors de la multitud.

ROSA ¿Qu' es aixó?... ¿Qu' es eixa chent?

CARME. No sé..., no sé qué será...

ALFICOS Esperes; ara hu sabrá.

Radiant, chivilós, separantse de la chent que l' abra-
sa, aplega RAMONET, el prisioner, vestit de soldad,
y, entre la emosió dels presents, cau en brasos
de sa mare.

RAMONET ¡Mare mehua!

ROSA ¡¡Ramonet!!

¡Déixam que la mare et bese;
déixam..., déixam, que no 't vech,
pues de tant plorar per tú,
els meus ulls quedaren secs.

RAMONET Mareta, mare, no plòres,
no plòres y dam un bes.

ROSA

¡Qué pena, señor, qué pena,
pensar que no li voré
aquells ulls, tan grans y negres;
aquell moño tan rullet;
aquella careta guapa
que té riure de pillet.

Ramonet..., ¡ay, quina pena
no poder mirarte més!

RAMONET

No plóres, mareta,
mareta de l' ánima;
que al estar chunt a tú me pareix
que hu tinc tot y que res me fa falta.

Yo també plorí
en les nits sinse amor ni esperansa,
cuan ningú acaronaba, amorós,
la front que pensaba
en la mare, velleta y volguda
qu' en l' estudi angustiosa resaba,
preguntantli a la estampa del Cristo:
«¿Viurá el chic encara?...»

Huí que torne radiant vinc así
y trôbe en ma casa,
segueta a ma mare,
en plòrs la chermana;
chermaneta mehua,
palometa blanca,
vine que te bese
la front pura y casta,
y vinga als meus braços
també el patriarca,
que la pena que calla el seu còr
tan gran es, que li ha eixit a la cara
Señor amo, hu sé tot;
me hu han dit,
m' han dit lo que pasa,
y vosté, que sabem qu' es tan bô,
no comprenc cóm fa cas d' una infa-
(mia.

D. CHESUS Ramonet, yo no hu sé; sòls obedi
al hòme en qui posí la confiansa.

- RAMONET Ben mal hòme serà el que així ca-
(lumnia,
aprofitant el llant y la desgrasia.
Yo vullguera saber quí digué això.
- ALFICOS Mira a tots els presents un pòc la cara
y el que la tinga més de bandoler,
eixe serà el canalla.
- MANETES Ya parlá el manifeser.
- ALFICOS Al que li pica se rasca.
Ell es, Ramonet.
- RAMONET ;Manetes!
Ningú més que tú, esperaba.
que fora el acusaor;
l'ombra del mal, el fantasma,
el fum que sega y embruta,
el granís que tot hu arrasa.
Fòrsa tinc en los brasos y enerchía
per a desferte com se mata a un cuc,
y no 't penses que no hu fas perque
(no puc
ni perqu' em falte arreste, ni valentía.
No tinguí pòr cuan batallí en la guè-
(rra,
al fòc del enemic ni a l'amenasa.
¿Qué pòr vòls que me fasa
un bicho que s'arrastra per la tèrra?
Fent un esfòrs te mire y me continc,
pues no mereixes que vacha a la presó
el que aplega, com yo,
a defendre el tesòr únic que tinc.
- ALFICOS Per a vengarte, Ramonet, som dos;
un servidor y el gos.
- RAMONET No s'embrute les máns, que no hu
(mereix;
hiá molt pòc esperit y molt de greix.
- MANETES Ramón, mira lo que parles
y diso pensanto be.
- RAMONET Te hu diré millor, Manetes:
;Ni tens còr ni sentiments!

Qu' et pensabes que al quedar
desamparats estos vells,
sinse l' apoyo del fill
qu' estava servint al rey,
a ton gust y a ton desich
podrías fer y desfer,
y en esta chiqueta honrá,
sínic intentares fer
lo qu' en atres conseguires
y no t' ixqué el conter be.

MANETES ¡Es mentira!

CARME. ¡Es veritat!

ALFICOS ¡Que yo estic sego, redell!

RAMONET Y ferit en l' amor pròpi,
sego de rabia y de sèls,
sobre mon pare tirares
la pedra del mal voler,
diguentli al amo mentires
per a tirar-lo al carrer.
¡Ya hu has conseguint, Manetes;
don Chesús, ya s' en anem,
que si vellets son mons pares,
yo soc chove y tinc alé
per a fer de nòstra vida
un pervindre rialler.

MIQUELO, amigot de MANETES, ve molt apresurat,
mostrant en les sehues paraules, una gran nerviositat.

MIQUELO Manetes, corre a ta casa,
que tens molt mal el chiquet.
El meche diu que se mòr;
si tardes un pòc, no 'l veus.
Corre, corre, qu' el malalt
diu que vòl donarte un bes.

MANETES Don Chesús, m' en vach a casa,
qu' es mòr el meu Anchelet.

(Mutis apresada en MIQUELO.)

CARME. Mare, pare, yo diría
que això es un castic del sèl.

D. CHESUS Tío Eixeròp, Ramonet,
¿sabeu lo que pense ara?
Que queda lo dit desfet,
pues la còsa está ben clara.
Quedeuse en la mehua hacienda;
seguixca tot com aváns;
dels ulls me caigué la venda
y vulc donarvos les mans.

RAMONET Les mans, sí; quedarnos, no;
això de cap de manera;
está la taca sansera
y no se llava en sabó.
Com molts se pòden pensar
qu' es sèrt lo que habrán oít,
al qu' em señale en lo dit
yo l' había de matar.

Y..., no pòt ser..., no pòt ser;
quedes vosté en lo lloguer
y crega al encarregat,
que quisá aplegue algún día,
que fentse hòme de valía,
siga vosté el despachat.

D. CHESUS Quedeuse así, Ramonet;
en lo còr te hu oferixc.

RAMONET Don Chesús, no hu admitixc,
pues la llimosna em ferix
y aseptarla no es un dret.
Anemsen...

ALFICOS Y yo en vosatros,
y li regale el goset.

RAMONET Agarres d' un bras meu, mareta bòna,
y del atre vosté, -pare del còr,
y anemsen sinse pena de la casa,
perque la pena en alegría mdr.
Anemsen a probar la vida nòva
ahon siga el mon més bò, y més ria-
(ller,

y en el fum del pasat que tot hu borra
asò s' olvidará sinse voler.

ALFICOS Carmeleta, agarrat del meu brás,
y no vaches a presa, que soc vell.

RAMONET Adéu, señor Amo; gracias;
gracias y perdone; adéu;
no tenim més equipache
que l' únic qu' el pòbre té;

HONRA, VERGOÑA y AMOR,
y això... no 's compra en dinés.

¡Racó de dolsa infantesa!...

¡Tèrres del nòstre voler!...

¡Seréu de la nòstra vida

un recòrt de sentiment

que pòc a pòc se pedrá

com les fulles en el vent!...

Tot se pèrt y tot se guaña:

treballant yo guañaré

el benestar que despresie,

perque es llimosna, que be

pòt fermos baixar la cara,

y això may hu podrem fer,

mentres alene mon pit

y siga un hòme com dec.

(Molt exaltat.

¡Temple de ferro en els puñs

y en el còr temple d' aser,

ni puc admitir llimosnes

ni puc estar así més,

perque m' aufega el dolor

de no haber pogut desfer

a qui posá en nòstre nòm

un afronte y una creu!

Blanca alquería..., caseta

ahon tant chuí de chiquet;

tèrres mehues..., tèrres santes

que dels agüelos als nets

foreu el pá del amor;

llas sagrat que s' ha desfet,

yo vos portaré en lo pit
com un relicari. Adéu.

(Tots ploren, manco don CHESUS, cuan RAMONET
diu les últimes paraules molt abatit pero reacciona y
torna a ser l' hòme enérchic y sanser de sempre.

Aneu eixint del meu brás,
qu' es de vosatros, vellets.

Pare, no plore, no plore;
això no hu fan el valents:
els hòmens han de ser fòrts.

EIXEROP

Abrasant a son fill en un arranc d' amor y d' emosió).

¡Aixina com tú, fill meu!...

TELÓ RÁPIT

∴ ∴ OBRAS PUBLICADAS ∴ ∴

- Núm. 34 En la Nochebuena. - De Felipe Meliá.
» 35 Anima valensiana. - De Ignasi y Concheta Ruiz (pare y filla).
» 36 Sense caraseta. - De Santiago Sallés.
» 37 El sant de la chica. - De José M.ª Garrido.
» 38 Els Reys dels chiquets. - De Felipe Meliá
» 39 La Oroneta. De Alberto Martín.
» 40 La demaná de la novia. - De don Estanislao Alberola.
» 41 La salvació de la casa. - De A. Virosque.
» 42 ¡Plora, plora, Visantet, - De Jesús Alvarez.
» 43 ¡Un home! - De Pablo G. Bonell.
» 44 L' alegría del dolor. - De Antonio Martín.
» 45 Els rivals - De José M. Garrido.
» 46 ¡Mareta santa! - De Paco Comes.
» 47 La peixca de la ballena.-De J. Peris Celda.
» 48 Soc del atre. - De Pepe Pradells.
» 49 ¡Mar adins!... - De Visent Alfonso.-Musica de J. Manuel Izquierdo.
» 50 El As d' Oros - De Felipe Meliá.
» 51 La indigna farsa - De Eduardo Buil.
» 52 Amor... per agraiment. - De A. Virosque.
-

— NÚMEROS EXTRAORDINARIS —

LES GLÁNDULES DE MONO

De José M.ª Juan García y Enrique Beltrán

50 séntims cada eixemplar

L' AMO Y SEÑOR

o Refranera valensiana

De D. ESTANISLAO ALBEROLA. - Tres actes, UNA pta.

Están a la venta els tomos I, II, III, IV y V de esta Galería (50 actes) encuadernats en tela inglesa, al preu de 5 pts. cada ú.

OBRAS DE ESTA EDITORIAL

LA CUADRILLA DEL GATICO NEGRO

Por J. AZNAR PELLICER. - 3 ptas.

Novela de costumbres baturras, copia exacta de la realidad. Se felicitará usted de haberla adquirido.

— BIBLIOTECA STELLA —

Se compone de tomitos de bolsillo a 1 Pta. tomo.

VAN PUBLICADOS:

- 1.º TARDES DE PROVINCIA (Poesías) por J. Lacomba
  - 2.º AVENTURA DE VIAJE (Novela) por J. Aznar Pellicer
  - 3.º EL BUEY MUDO » por » » »
  - 4.º SENDAS DE LUZ (Poesías) por M. Bertolín Peña
  - 5.º EL SAFRANER-EMIGRANTES (Novelas) por J. Aznar Pellicer
  - 6.º LAS DOS MADRES (Novela) por J. Aznar Pellicer
  - 7.º LA QUE NO SUPO EMPEZAR, id. por Antonio Gascón
-

GALERÍA DE OBRES VALENÇIANES

Una obra semanal a 40 céntimos.

En tomos de 10 obras, encuadernación tela inglesa,
a CINCO pesetas tomo.

— ARTE VALENCIANO —

FOLCHI - SU OBRA :-: Por Juan Lacomba

Un voluminoso tomo profusamente ilustrado

En rústica: SEIS pesetas.

PICOTAZOS: Por M. Pastor Mata

Cada ejemplar, en rústica: DOS ptas.